

Reportage

Jemen, herhaling van zetten

Demonstraties tegen het regime in Jemen zijn niet nieuw. En ook al is er nu een golf van protest, de kans is klein dat president Saleh zal opstappen.

Anna Bukhari

Als ik eind 2009, na acht jaar afwezigheid, weer terugkeer naar 26 septemberstraat in Sana'a, de hoofdstad van Jemen, lijkt het land aan het eind van zijn latijn. De opstand tegen de Huthirebellen in het Noorden is juist een nieuwe ronde ingegaan en elke ochtend word ik wakker van het gierende geluid van opstijgende gevechtsvliegtuigen. In het zuiden vallen doden bij demonstraties van de zuidelijke afscheidingsbeweging. En dan is er nog de armoede en werkloosheid, het analfabetisme, het watertekort en de toenemende corruptie.

26-september straat is een belangrijke verbindingsstraat in de vroegere Turkse wijk. Ze eindigt op het Jemenitische Tahrir Plein. Straat en plein zijn vernoemd naar de Revolutie van 1962, die een einde maakte aan het tijdperk van de Imam. Zeven jaar duurde de erop volgende burgeroorlog, waarbij Egypte onder Abdel Nasser de revolutionairen steunde en Saoedi-Arabië de aanhangers van de Imam. De revolutionairen wonnen, met enorme verliezen aan Egyptische zijde. In 26-september straat staan de twee instituten die het bewijs zijn van deze overwinning.

Hoge muren onttrekken het zicht op de *majlis an-nuwwāb*, het parlamentsgebouw, aan het begin van de straat. Voor de ijzeren toegangshekken zit permanent bewaking. Overdag verveeld op plastic stoelen, in koude winternachten gehurkt naast zelfgestookte vuurtjes.

Tegenover de *majlis* zijn drie sapbarretjes, met kleurige slingers van seizoensfruit, gammele banken en fotobehang van besneeuwde Zwitserse bergen. Naast de foto van president Saleh hangt in mijn stamsapbroek ook Abdollah al-Ahmar, de overleden leider van de oppositie en de belangrijkste sjeik van de Hashidstammenfederatie, en Nasrallah van Hezbollah. Tot diep in de nacht kun je er terecht bij de twaalfjarige zoon van de eigenaar, die dan in zijn eentje de zaak runt.

Als het parlement vergadert is er geen sap verkrijgbaar. De straat is hopeloos geblokkeerd met fourwheeldrives en pick-uptrucks waaromheen een menigte van stamleden zwermt. Acht jaar geleden nog met kalasjnikovs en mitrailleurs, maar sinds het wapenverbod in Sana'a, vooral herkenbaar aan hun afgeragde auto's, traditionele kleding en dolken. Met regelde tussenpozen opent zich de poort van het parlamentsgebouw en rijdt een duur model fourwheeldrives stapvoets naar buiten. Als stamleden 'hun sjeik' ontdekken steken ze geschreven petitie's door het geopende autoraam naar binnen. Tegen het middaguur (tijd om *qat* te kauwen!) is de straat weer leeg.

December 2010: al bij zonsopgang krioelt de straat van de veiligheidsdiensten, waaronder de goed bewapende Jemenitische mobiele eenheid met helmen en borst- en beenpantser. De meeste Jemenieten reageren overigens luchtigjes en achteraf meldt een voorbijganger tevreden: 'Alles ging prima, er zijn alleen een paar fotografen in elkaar geslagen.' © Anna Bukhari

Aan het andere einde van 26-Septemberstraat staat de *Majlis al-Wuzarā'*, waar de ministers vergaderen. Ook hier verzamelt zich wekelijks een menigte. Mannen in westerse kleding, waaronder journalisten en mensenrechtenactivisten, en gesluierde vrouwen met witte baseball-petjes zoals van *Women Journalists without Chains* demonstreren voor meer persvrijheid, vrijlating van politieke gevangenen en voor adequaat optreden tegen tribale misstanden. Zoals een proces tegen de stam die een chirurg in zijn eigen ziekenhuis doodstak omdat hij een slachtoffer van bloedwraak behandelde.

De demonstraties hebben een gemoedelijk karakter. Foto's maken en mensen interviewen

is geen enkel probleem. Ik loop met Khaled, een bevriende journalist, na de demonstratie terug naar de sapbar. Halverwege de straat schudt hij een onopvallend uitzieende man hartelijk de hand. Ze wisselen een tijdje beleefdheden uit en als we verder lopen zegt Khaled lachend: 'Dat is Mohammed, hij werkt bij de geheime dienst.'

Veiligheidsdienst

Eind vorig jaar ben ik opnieuw in Sana'a. Bij een demonstratie tegen de nieuwe kieswet is het gemoedelijke er af. Al bij zonsopgang krioelt de straat van de veiligheidsdiensten, waaronder de goed bewapende Jemenitische mobiele eenheid met helmen en borst- en beenpantser.

Met lood in mijn schoenen loop ik over straat, proberend me niet voor te stellen wat er zal gebeuren als het uit de hand loopt. De meeste Jemenieten reageren overigens luchtigjes en achteraf meldt een voorbijganger tevreden: 'Alles ging prima, er zijn alleen een paar fotografen in elkaar geslagen.'

De twee menigten aan de uiteinden van 26-Septemberstraat kun je zien als de twee polen waartussen Jemen zich beweegt. Aan de ene kant de stammen, aan de andere kant de staat. Hoewel velen de stammen als een archaisch verschijnsel zien dat gedoemd is te verdwijnen is hun invloed nog altijd groot. Staat en stammen staan soms tegenover elkaar, maar zijn ook op vele niveaus met elkaar verbonden. Zo bestaat 45 procent van het parlement uit sjeiks en andere spilfiguren uit de stammen en ook in de legertop zijn ze goed vertegenwoordigd.

De regering is actief betrokken bij het afkopen van bloedwraak, het vrijkopen van gekidnapte toeristen en het leveren van auto's en geld aan protégés in de stammengebieden. Qatsessies, belangrijk voor sociale en politieke netwerken, vormen zich op basis van geboortestreek en daarmee in grote delen van Jemen op basis van stam. De uitspraak dat in Sana'a de staat het voor het zeggen heeft en daarbuiten de stammen lijkt helder, maar verdoezelt in feite een belangrijk deel van de politieke dynamiek.

President Abdolah Saleh is na Khaddafi de langstzittende president van het Midden-Oosten. In tegenstelling tot de Libische leider heeft hij zijn eigen bevolking echter nooit grootschalig onderdrukt. Een belangrijke basis van zijn macht is de aloude verdeel-en-heerspolitiek. De politicologe Lisa Wedeen stelt zelfs vraagtekens bij Jemen als een falende staat en betoogt dat sommige institutionele zwakheden ook als een succesvolle aanpassing van de staat aan de bestaande structuren kunnen worden gezien.

Na de gebeurtenissen in Tunesië en Egypte en een golf van demonstraties in Jemen kondigt president Saleh begin februari aan dat noch hijzelf, noch zijn zoon zich verkiesbaar zal stellen in 2013. En passant belooft hij ook kwijtschelding van het collegegeld, loonsverhoging voor militairen, een fonds voor afgestudeerden, verlaging van de inkomstenbelasting en uitbreiding van de sociale zekerheid.

Of de president zich aan deze beloften zal houden is zeer de vraag. Ook in 2005 kondigde Saleh aan dat hij niet langer verkiesbaar was. Na 'spontane demonstraties' kwam hij terug op zijn besluit. In de daaropvolgende verkiezingen in 2006 behaalde hij 77 procent van de stemmen. Volgens internationale waarnemers waren de verkiezingen transparant en eerlijk. De oppositie, die 21 procent van de stemmen verkreeg, legde zich bij de uitslag neer en verloor sindsdien belangrijk aan invloed.

In februari leek het meest aannemelijke toekomstscenario dat Saleh voor de parlementsverkiezingen op 27 april, een aantal concessies zou doen aan de oppositie en de zuidelijke separatisten en met gulle hand een deel van zijn sociale beloften zal waarmaken, en verder alles zou laten zoals het is. Na drie weken grootschalige demonstraties in Aden, Taizz en Sana'a en verschillende gesprekken tussen Saleh en de oppositie (de Joint Meeting Parties, een coalitie waarvan de Yemeni Socialist party en de religieuze Islah de belangrijkste zijn) lijkt de kans op werkelijke verandering toegenomen. De kans dat Saleh voor 2013 zal aftreden blijft echter gering.

Anna Bukhari is arabiste en redacteur van ZemZem.